

Offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämslälldhetsbonus

ISSN 1653-0942
978-91-86673-60-4
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2014

Förord

Som ett led i socialförsäkringsutskottets arbete med uppföljning och utvärdering anordnade utskottet den 26 november 2013 en offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus. Syftet med utfrågningen var dels att bredda och fördjupa ledamöternas kunskaper om de nämnda förmånerna, dels fånga upp eventuella problem och brister i fråga om utformningen och tillämpningen av lagstiftningen. Vid utfrågningen redovisade företrädare från Stockholms universitet, Försäkringskassan, Sveriges Kommuner och Lands-ting och Inspektionen för socialförsäkringen sin syn på förmånerna i fråga. En forskare från Oslo universitet redogjorde för det norska vårdnadsbidraget.

I det följande redovisas programmet för utfrågningen, en förteckning över deltagarna samt en utskrift av den stenografiska uppteckningen från utfrågningen. De bilder som visades vid utfrågningen finns som en bilaga i rapporten.

Stockholm i februari 2014

Gunnar Axén (M)
Socialförsäkringsutskottets ordförande

Kari Hasselberg
Kanslichef

Offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus

Program

Datum: Tisdagen den 26 november 2013

Tid: 10.30–12.30

Plats: Andrakammarsalen

Inledning

Socialförsäkringsutskottets ordförande Gunnar Axén (M)

Anföranden

Anne Lise Ellingsaeter, professor vid sociologiska institutionen, Universitetet i Oslo om det norska vårdnadsbidraget

Ann-Zofie Duvander, docent vid Stockholms universitet tillika utredare vid Inspektionen för socialförsäkringen om vårdnadsbidraget

Laura Hartman, chef för Försäkringskassans analys- och prognosavdelning om jämställdhetsbonusen

Per-Arne Andersson, direktör och avdelningschef vid Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om vårdnadsbidraget

Per Molander, generaldirektör, Inspektionen för socialförsäkringen om hur riksdag och regering kan påverka hushållen

Utfrågning

Utskottets ledamöter ställer frågor till talarna och övriga inbjudna

Avslutning

Socialförsäkringsutskottets vice ordförande Tomas Eneroth (S)

Deltagare vid socialförsäkringsutskottets offentliga utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus

Inbjudna föreläsare

Anne Lise Ellingsaeter, professor vid sociologiska institutionen, Universitetet i Oslo

Ann-Zofie Duvander, docent vid Stockholms universitet tillika utredare vid Inspektionen för socialförsäkringen

Laura Hartman, chef för Försäkringskassans analys- och prognosavdelning

Per-Arne Andersson, direktör och avdelningschef vid Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Per Molander, generaldirektör, Inspektionen för socialförsäkringen

Inbjudna

Socialdepartementet

Försäkringskassan

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)

Kammarrätten i Stockholm

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU)

Riksrevisionen

Parlamentariska socialförsäkringsutredningen

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Arbetsgivarverket

Svenskt Näringsliv

Företagarna

LO-TCO Rättsskydd AB

Landsorganisationen (LO)

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)

Sveriges Makalösa Föräldrar

Riksorganisationen Haro

Sveriges Kvinnolobby

Män för Jämställdhet

S-kvinnors förbund

Moderatkvinnorna
Miljöpartiets jämställdhetskommitté
Liberala kvinnor
Centerkvinnorna
SD-Kvinnor
Kristdemokratiska Kvinnoförbundet
Vänsterpartiets kvinnonätverk

Från socialförsäkringsutskottet deltog

Gunnar Axén (M), ordf.
Tomas Eneroth (S), vice ordf.
Mikael Cederbratt (M)
Lars-Arne Staxäng (M)
Eva-Lena Jansson (S)
Kurt Kvarnström (S)
Hans Backman (FP)
Shadiye Heydari (S)
Solveig Zander (C)
Jasenko Omanovic (S)
Gunilla Nordgren (M)
Gunvor G Ericson (MP)
Emma Henriksson (KD)
David Lång (SD)
Wiwi-Anne Johansson (V)
Eva Lohman (M)
Annelie Karlsson (S)
Ann-Britt Åsebol (M)
Tomas Nilsson (S)

Stenografiska uppteckningar från socialförsäkringsutskottets offentliga utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus

Inledning

Ordföranden: Varmt välkomna hit till dagens öppna utskottssammanträde med socialförsäkringsutskottet! Det är en del i det uppföljnings- och utvärderingsarbete som utskottet genomför. Dagens frågor handlar om vårdnadsbidraget och jämställdhetsbonusen. Det är två viktiga beståndsdelar i regeringens familjepolitik.

Frihet, trygghet, solidaritet, jämställdhet, öppenhet, gemenskap och full sysselsättning – det är värden vi alla värnar. Vårdnadsbidraget syftar bland annat till att öka friheten och tryggheten, och jämställdhetsbonusen till att öka jämställdheten. Sverige har en ambitiös familjepolitik som ska göra det möjligt att förena familjeliv och yrkesliv för både kvinnor och män och bland annat bidra till ökad valfrihet och makt över den egna livssituationen för alla barnfamiljer.

Därför har vi infört ytterligare en pusselbit i familjepolitiken som ger möjlighet för föräldrar att från 2012 använda föräldrapenningen samtidigt i upp till 30 dagar under barnets första levnadsår. Samtidigt infördes förenklingar av jämställdhetsbonusen. Barnets perspektiv och behov lyfts upp då föräldrar ges ökad flexibilitet och valfrihet till att gemensamt vara mer delaktiga och närvarande under barnets viktiga första levnadsår.

Jämställdhetspolitiken syftar dels till att motverka och förändra system som konserverar fördelningen av makt och resurser mellan könen på en samhällelig nivå, dels till att skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt och möjligheter att påverka sin livssituation.

När kvinnor och män delar makt och inflytande i alla delar av samhällslivet inklusive familjelivet får vi ett mer rättvist och demokratiskt samhälle. Jämställdheten bidrar också till ekonomisk tillväxt genom att människors kompetens och skaparkraft främjas.

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett steg i rätt riktning för att uppnå en ökad jämställdhet och valfrihet är införandet av just vårdnadsbidraget och jämställdhetsbonusen. Vi vill skapa en familjepolitik som ger bättre förutsättningar för föräldrar att få vardagen att gå ihop och en ökad flexibilitet och valfrihet. Det ska vara en politik som passar så många familjer som möjligt och där många olika former av barnomsorg ges utrymme. Genom införandet av vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus har det öppnats en valfrihet för småbarnsfamiljer till mer flexibla lösningar och därmed möjlighet till mer tid tillsammans för små barn och föräldrar och även till en ökad jämställdhet.

Under dagens sammanträde kommer vi inledningsvis att få lyssna till fem forskare och experter som ger sin syn på familjepolitiken och dessa två frågor utifrån sina olika roller och kompetenser och de givna frågeställningar som vi har för dem. Därefter tar vi en kort paus, och sedan öppnar vi för utskottets ledamöter att ställa frågor till dem som har hållit inledningsanföranden och de särskilt inbjudna åhörarna.

Anföranden

Anne Lise Ellingsaeter, Universitetet i Oslo: Varmt tack för inbjudan att komma hit och tala i dag! Jag ska börja med att säga något om kontantstøttens innehåll och vad den motiveras med, vilka effekter ordningen har haft, vilka framtida förändringar som planeras och något kort om den norska debatten om kontantstøtte.

Kontantstøtte infördes i Norge 1998 av en minoritetsregering som bestod av mittenpartier med stöd av högerpartierna. Arbeiderpartiet och Sosialistisk Venstreparti var motståndare till ordningen. Det var framför allt jämställdhetsskäl som anfördes som motargument. Reformens målsättningar, så som de definierades av dem som införde den, var att ge föräldrarna mer tid att ta hand om sina egna barn och att ge föräldrar en högre grad av valfrihet när det gäller barnomsorgsformer liksom att bidra till en jämnare fördelning av offentligt stöd mellan familjer.

Innehållet i ordningen med kontantstøtte är att barn som är ett eller två år och som inte går i offentligt finansierad barnomsorg har rätt till ett kontantstöd. Nu ligger det på 3 300 norska kronor i månaden. Det har också varit möjligt att kombinera deltidsvistelse i barnomsorg med reducerad kontantstøtte.

År 2012 slopades kontantstøtten för tvååringar av den dåvarande rödgröna majoritetsregeringen. Samtidigt gav man ökad kontantstøtte till barn mellan ett och ett och ett halvt år. Den ökades till 5 000 norska kronor, medan barn mellan ett och ett halvt och två år behöll samma kontantstøtte som tidigare. Här ska jag tillägga att den norska föräldraledigheten är något kortare än den svenska och omfattar omkring ett år. Om det finns intresse kan jag berätta mer om detta senare.

Motiveringen till att man tog bort kontantstøtte för tvååringar var både jämställdhets- och integrationsskäl. Integrationsskälerna gällde invandarmödrars möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden och invandrabarns användning av barnomsorg.

Jag kommer nu till effekterna av kontantstøtte. Hur många och vilka är det som uppbär kontantstøtte? Det har varit en stor nedgång i användningen av kontantstøtte under den tid den har existerat. 1999, alltså året efter att kontantstøtte infördes, var det tre av fyra föräldrar med barn i den åldersgruppen som uppbär kontantstøtte. 2011, alltså tolv år senare, har andelen minskat till 25 procent. Som ni ser på bilden här är det 30 procent av ettåringarna och 20 procent av tvååringarna.

Den andel som uppbär full kontantstøtte har minskat från 84 till 75 procent. De siffror ni ser för 2012 och 2013 visar att andelen ettåringar med kontantstøtte var nere på 22 procent år 2012. Det året ökades kontantstøtten för de allra minsta, och det har skett en svag ökning i användningen från 2012 till 2013 som kanske kan bero på det ökade bidraget. Det kommer att framgå efter hand.

Det var ju en ganska stor andel som uppbär kontantstøtte till att börja med, men under perioden har andelen blivit mindre, och den grupp det gäller har också blivit mer homogen. Grupper som är överrepresenterade bland dem som uppbär kontantstøtte är mödrar med låg utbildning och låg inkomst, och det finns också en överrepresentation av mödrar som är invandrade från icke-västländer. Jag kan tillägga att användningen av kontantstøtte har minskat bland invandrade mödrar. Den har minskat från 76 till 53 procent bland mödrar med asiatisk eller afrikansk bakgrund. Det betyder att mer än hälften fortfarande uppbär kontantstøtte.

På den här bilden visas de årliga andelarna med kontantstøtte. Ni kan se att det är en ganska jämn nedgång, men det sker en särskilt kraftig nedgång vid mitten av 2000-talet. Jag ska strax ta upp vad detta har att göra med.

I Norge har man framför allt diskuterat kontantstøttens konsekvenser på mödrars yrkesaktivitet. Det har självfallet att göra med jämställdheten. Om man ser på graden av yrkesaktivitet bland mödrar med barn 1–2 år finner man att den är relativt stabil med kanske bara en liten nedgång vid införandet av kontantstøtte, men det fanns en underliggande ökande trend som bröts. Från mitten av 2000-talet ser vi dock att yrkesaktiviteten tilltar igen. Det är också viktigt att notera att hela perioden har präglats av ganska låg arbetslöshet. Kvinnors möjlighet att välja att jobba har alltså varit god.

Den starka nedgången i användningen av kontantstøtte hänger nära samman med det som har skett på barnomsorgsområdet i Norge. Det gäller också den ökning vi ser i mödrars yrkesaktivitet. Användningen av barnomsorg har ökat kraftigt bland barn som är i de åldrar då kontantstøtte kan utbetalas. År 2000 hade 37 procent av ett- och tvååringarna barnomsorgsplats. År 2011 var siffran 80 procent. Det är en väldigt stor ökning. Detta har skett under loppet av den andra hälften av 2000-talet.

Det som då skedde var att det anslogs ganska mycket pengar till att verkligen bygga ut barnomsorgen. I Norge har det funnits ett stort underskott där behovet av barnomsorgsplatser har varit mycket större än utbudet. Sådant var förhållandet då kontantstøtte infördes. Andelen yrkesaktiva mödrar var långt större än andelen barn med barnomsorgsplats.

Barnomsorgen har samtidigt blivit billigare. Efter svensk modell infördes maxtaxa i barnomsorgen 2003, och nu är månadsavgiften ca 2 300 norska kronor.

År 2009 fick barn dessutom rätt till barnomsorgsplats. Det var en ny rättighet. Den rätten har barn från det de fyller ett år. Ett problem här är dock att barnet måste ha fyllt ett år före den 1 september på grund av det årliga intaget på dagis för att ha rätt till plats. Det finns faktiskt en del som uppbär kon-

tantstøtte för att de inte får den barnomsorgsplats de önskar när barnet fyller ett år.

De siffror jag visar här visar den stora ökningen i barnomsorgen. Jag brukar säga att dagis är på väg att bli en universell ordning, både som rättighet och i praktiken. Det betyder också att den lilla andel som inte går på dagis är på väg att bli en liten minoritet. Vi ser också när det gäller invandrabarn att det har skett en klar ökning av användningen av barnomsorg i den gruppen, men det är fortfarande en skillnad. År 2009 var det 54 procent av invandrabarnen under sex år som gick i barnomsorg mot 73 procent av alla barn i samma åldersgrupp. Nu har andelarna ökat något sedan dess.

Jag ska också säga något om kommande förändringar. 2013 fick vi ny regering, en minoritetsregering med Høyre och Fremskrittspartiet. De har ingått en samarbetsdeklaration med de två mittenpartierna Kristelig Folkeparti och Venstre, och där står det att kontantstøtte för tvååringar, som alltså togs bort 2012, ska återinföras. Tidpunkt är inte fastlagd. Man ska också överväga att göra kontantstøtte till en kommunal ordning för att undgå det som i den norska debatten har kallats ”trygdeeksport” (välfärdsexport).

Samma partier enades för ett par veckor sedan i förhandlingarna om statsbudgeten för 2014 om att öka kontantstøtten för alla ettåringar till 6 000 norska kronor per månad. Det ligger i budgeten, så det kommer att införas, även om jag inte är helt säker på vid vilken tidpunkt det blir.

Jag har förstått att vårdnadsbidraget inte är någon het fråga här i Sverige. I Norge är det tvärtom väldigt mycket diskussion om kontantstøtte och stor oenighet. Jag skulle vilja säga att det är en polariserad debatt där man antingen är väldigt för eller väldigt emot.

Argumenten för kontantstøtte är valfrihet och flexibilitet för föräldrar. Även om ordningen har klara negativa effekter blir det en avvägning mellan vad man anser är värdefullt. Det finns också en del som menar att ettåringar är för små för att gå i barnomsorgen. Detta är inget som de politiska partierna särskilt använder i debatten, men det anförs i den offentliga diskussionen.

Apropå detta med ”trygdeeksport” vill jag nämna att eftersom kontantstøtte är ett statligt bidrag har också EES-medborgare rätt till kontantstøtte. Man kan alltså ha sina barn i Polen och få kontantstøtte när de inte utnyttjar norsk barnomsorg. I den frågan finns det både anhängare och motståndare. Man försöker att finna sätt att åtgärda detta, men jag tror att det kan bli svårt.

Motståndarna menar att kontantstøtte försvagar arbetslinjen i socialpolitiken. Det viktigaste argumentet för dem som är motståndare är dock att kontantstøtte är ett negativt incitament i integrationen. Det argumentet har blivit allt starkare efterhand som man har sett hur användningen av kontantstøtte har utvecklats. Barnomsorgen tillmäts väldigt stor vikt som integrationsarena. Man menar att barnen inte kommer på dagis tillräckligt tidigt, och då är det just barns språkutveckling och sociala färdigheter man tänker på.

Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet: Tack för inbjudan. Det jag ska presentera bygger på ett arbete som jag och Sofie Cedstrand gjorde inför

Nordiska ministerrådets möte i Helsingfors förra hösten, på uppdrag av Nordens välfärdscenter. Arbetet är sammanställt i Socialförsäkringsrapport 2013:5 på Försäkringskassan. Jag kommer att kort presentera vårdnadsbidragets utformning i de olika nordiska länderna samt hur det används. Jag kommer att avsluta med att diskutera användandet och bidragets roll i relation till övrig familjepolitik i de respektive länderna.

I Finland har man en mycket kortare föräldraledighet, och den är inte alls flexibel. Då används vårdnadsbidraget mer.

Flexibiliteten är väldigt viktig. När man inte har flexibilitet i föräldraförsäkringen kan vårdnadsbidraget användas för att täcka tiden från det att föräldraledigheten är slut till dess man har fått en dagisplats. Användningen kan skifta från några månader upp till ett år. Då får vårdnadsbidraget alltså väldigt olika innebörd i de olika länderna.

Barnomsorgen och tillgången till barnomsorg blir väldigt viktig för hur vårdnadsbidraget används. Där är Norge det främsta exemplet. I Sverige infördes vårdnadsbidraget när vi hade en utbyggd barnomsorg. Det fanns alltså tillgång till barnomsorg, vilket gör att användningen kan se annorlunda ut. Men inte bara tillgången till barnomsorg utan också kvaliteten på barnomsorg och synen på barnomsorgen är viktig.

I Finland har man en idé om att det är bra att börja i offentlig barnomsorg när barnet är tre år gammalt. Det verkar vara en ganska fast idé i Finland. I Danmark, där man skulle kunna tänka sig att man skulle använda vårdnadsbidrag i samma utsträckning eftersom man också har en kortare föräldraledighet, gör man inte det. Där har man en idé om att det är bra att börja i offentlig barnomsorg tidigare. Man menar att det är bra för språkutvecklingen, inte minst för invandrarfamiljer men också generellt sett, och man ser det som positivt att börja tidigt. Detta skiftar alltså mellan länder.

Vad gäller arbetsmarknaden är det av stor betydelse hur vanligt det är med visstidsanställningar och i vilken mån det är möjligt med deltidsanställningar. Visstidsanställningar, alltså att man inte är permanent anställd, är mycket vanligare i Finland än i de andra nordiska länderna. Där är det många som använder vårdnadsbidraget för att de är utanför arbetsmarknaden när de får barn.

Deltid, särskilt bland småbarnsmammor, är vanligt i Sverige och ännu vanligare i Norge. Det gör att många småbarnsmammor även om de är i förvärvsarbete anpassar sitt arbetsutbud till att ta huvuddelen av barnansvaret. Då blir det ett slags mjukare övergång, i positiv mening, medan man i Finland på ett mer definitivt sätt väljer om man ska vara hemma eller inte.

Sedan blir det förstås viktigt om man kan kombinera vårdnadsbidraget med övriga ersättningar, till exempel försörjningsstöd eller arbetslöshetsersättning, vilket man inte kan i Sverige. I Sverige kan vårdnadsbidraget i praktiken bara utnyttjas om det finns två vuxna i hushållet och den andra är i förvärvsarbete och kan stå för en stor del av inkomsten. Det gör att till exempel ensamstående föräldrar har svårt att använda vårdnadsbidraget. Detta har

varit annorlunda i Norge, där vårdnadsbidraget har varit tillgängligt för ensamstående föräldrar, och då är det mest ensamstående mammor vi talar om.

Sedan handlar det generellt om den ekonomiska konjunkturen när vårdnadsbidraget införs, om det finns jobb eller inte. Om det finns ett alternativ till vårdnadsbidrag är en viktig fråga. Precis som Anne Lise sade har det varit ett val på ett helt annat sätt i Norge, där man inte har haft någon arbetslöshet alls.

Sammanfattningsvis: Både vad man har för alternativ till vårdnadsbidrag och hur kontexten ser ut med övrig familjepolitik och möjligheterna på arbetsmarknaden tror jag är avgörande för vilken roll vårdnadsbidraget får.

Laura Hartman, Försäkringskassan: Tack för inbjudan! I min presentation tänkte jag först ge en liten tillbakablick över centrala reformer inom föräldraförsäkringen och vad vi vet sedan tidigare forskning om effekterna av dem för att sedan fokusera på det som är huvudfrågan, nämligen vad vi vet om jämställdhetsbonusen i dag.

Redan inledningsvis vill jag påpeka att jag kommer att presentera preliminära resultat. Vi har ett pågående regeringsuppdrag i frågan, och det är inte riktigt färdigt ännu, vilket ni kommer att upptäcka.

Från 1974 visas här på bilden uppbyggnaden av föräldraförsäkringen och de centrala förändringar som har skett sedan dess. Först var det introduktionen av den första så kallade pappamånaden eller de reserverade 30 föräldradagarna. 1995 och därefter 2002 fick vi ytterligare 30 dagar. 2008 fick vi jämställdhetsbonusen, som också förändrades i sitt regelverk 2012. Jag kommer att berätta lite mer om detaljerna alldeles strax.

Bakgrunden är, som vi alla känner till, idén bakom den svenska familjepolitiken, att vi vill uppnå ökat arbetskraftsdeltagande eller högt arbetskraftsdeltagande bland kvinnor, eller båda könen, och höga födelsetal. Forskning har kunnat påvisa att det också har blivit effekten av den individualiserade föräldraförsäkringen, eller vad man nu ska kalla det, det vill säga den som syftar till att verkligen rikta sig till båda könen. Det handlar naturligtvis om de jämställdhetspolitiska ambitioner som alla regeringar under de senaste decennierna har skrivit under om att kunna kombinera arbetsliv, familjeliv och så vidare. Jag tror att detta är bekanta meningar för allihop i salen.

På diagrammet här ser ni utvecklingen av de utbetalade dagarna med föräldrapenning, alltså inte tiden i ledighet. Det är en annan fråga, som handlar om hur länge man är hemma. Detta är alltså uttaget av föräldrapenningsdagar från 1974 fram till 2011. Vi ser tydligt att medan kvinnors andel har minskat har mäns andel ökat i spegelbild.

2012, vilket inte redovisas här, var männens andel 24,4 procent. Det var något högre än det var 2011. Därefter, såvitt vi kan följa detta, har männens andel minskat något under 2013. Om man nu ska våga sig på en sådan slutsats verkar det som att denna trend något har avstannat. Hitintills har det inte ökat i samma utsträckning under 2013.

Här på bilden ser vi hur systemet med föräldrapenning har varit utformat när det gäller det antal dagar som man kan få per barn. Det har varierat något över åren med en uppåtgående trend med undantag för 1994, då vårdnadsbidraget introducerades första gången. Då minskade antalet dagar med föräldrapenning, men 1995 återinfördes dessa dagar och det blev 450 igen. Sedan 2002 är det 480 dagar.

Jag visar här några siffror över hur det har sett ut under 2012. Det var närmare 800 000 föräldrar som tog ut föräldrapenning fördelat på 661 000 barn. Utbetalt i sin helhet var närmare 26 miljarder fördelat på 51 miljoner dagar med föräldrapenning. Den del av försäkringen som avser dagersättning baserad på sjukpenninggrundande var i genomsnitt 743 kronor för män och 614 kronor för kvinnor. Om vi räknar in alla dagar, det vill säga även dem med lägsta nivå och grundnivå, hade män i genomsnitt 633 kronor per dag och kvinnor 469 kronor.

Här har vi sammanfattat de studier som vi på Försäkringskassan har gjort av effekter av den första och andra månaden och nu även jämställdhetsbonusen så som vi utvärderade den 2010, det vill säga baserat på den första utformningen av jämställdhetsbonusen, som sedan kom att ändras 2012. När vi tittar på utvecklingen av uttag ser vi att den första reserverade månaden ledde till en markant ökad andel män som använder försäkringen i huvudsak just upp till 30 dagar. Detta fick alltså män att börja ta ut föräldrapenningsdagar, men man ser tydligt att det sker just upp till 30 dagar. Kvinnors andel minskade däremot.

Den andra reserverade månaden kombinerades också med ett ökat antal dagar i sin helhet. Det ledde till att dagarna ökade i båda grupperna i sin helhet. Men när vi har försökt titta på effekten jämfört med före och efter ser vi att det är en ökad andel män som använder dagar. Här lyckades man alltså även få en effekt utöver den andra månaden. Det spillde liksom över även till den tredje månaden.

I den första studie som vi gjorde av jämställdhetsbonusen 2010 kunde man inte spåra någon synbar förändring på vare sig mäns eller kvinnors användande. Detta diskuterades efteråt, och vi resonerade om resultatet och lyfte bland annat fram den krånglighet i regelverket som fanns på den tiden. Man fick alltså ansöka i efterhand om bonusen, och det kan ha påverkat det hela. Det var inte så begripligt, och därigenom fick det inte så bra effekt. Vi diskuterade även andra tänkbara förklaringar, vilka jag återkommer till strax.

Detta har också studerats av Inspektionen för socialförsäkringen. Jag misstänker att Per Molander kommer att komma in på deras studier, men jag har även en bild av detta som jag tänkte visa här på en gång. Man har här studerat samtliga tre reformer och har kommit fram till ett liknande resultat som det förväntade – det som jag redovisade nyss.

Vi har tittat på perioden före reformerna och barn som föddes precis innan reformerna kom. Reformerna introducerades på det sättet att barn som inte var födda precis före en viss tidsperiod inte omfattades av dem. Det ger ett ganska bra upplägg för en studie. Man ser den ganska kraftiga utökningen av

mäns uttag av tio dagar av den första reserverade månaden medan kvinnors uttag minskade. Den andra reserverade månaden visar sig i den här studien ha positiv effekt för både kvinnor och män. Det hänger just ihop med det faktum att antalet dagar i sin helhet ökade med 30 stycken.

Resultaten för jämställdhetsbonusen är inte statistiskt signifikanta. Det syns ett litet minus här i skillnaderna i den sista kolumnen, men det bör påpekas att det inte är statistiskt signifikanta resultat. Det bör tolkas som en nolleffekt för både män och kvinnor.

Vi kan se på några siffror på bilden som visar jämställdhetsbonus 2012. Den 1 januari 2012 ändrades reglerna. Jag tror egentligen att det blir mer pedagogiskt om vi först tittar på regelförändringarna. Vad som hände den 1 januari 2012 var att man tog bort ansökningsförfarandet. Bonus utbetalades i stället automatiskt. Så fort båda föräldrarna har tagit ut minst 60 dagar, som är de reserverade månaderna, betalar man ut bonus automatiskt med 50 kronor för vardera av föräldrarna när den förälder som har tagit ut det mindre antalet dagar tar ut en dag. Vi ser att om mamman, vilket oftast är fallet, först har tagit ut ganska många dagar och pappan sedan börjar ta ut får man, så länge som pappan fortfarande ligger efter i uttaget jämfört med mamman, totalt 100 kronor per par – 50 kronor för vardera föräldern.

Man ändrade det hela så att utbetalningen av bonus är tydligare kopplad till uttag av föräldrapenning. Man ändrade också lite i reglerna på så vis att man tidigare hade haft ett arbets- och studievillkor som man då också slopade.

Här ser vi användningen 2012. 219 miljoner utbetalades i jämställdhetsbonus till 151 000 föräldrar, 20 procent av de föräldrar som ansökte om föräldrapenning. Siffran kan relateras till andelen föräldrar som delar jämställt. Vi gjorde i somras en studie om den gruppen där vi definierade jämställt uttag som max 60 procent och minst 40 procent. Den siffran är omkring 13 procent. Den var 12,7 procent 2010. Runt 13 procent av föräldrarna delar alltså jämställt enligt 40–60 principen, men 20 procent av de föräldrar som ansökte om föräldrapenning fick jämställdhetsbonus. Det kan man ju få så fort båda har tagit minst 60 dagar.

Den genomsnittliga jämställdhetsbonusen var 2 700 kronor. Maxbeloppet är 13 500. Om man delar helt jämställt kan man komma upp i 13 500.

Nu kommer jag till den pågående studien av jämställdhetsbonusen. Den är ett uppdrag från regeringen som vi ska redovisa i februari. Där ska vi dels mäta föräldrars kunskap om den förenklade jämställdhetsbonusen – hur många känner till den, och vad känner de till – dels redovisa bonusens påverkan på uttag av föräldrapenning. Detta gör vi egentligen på två sätt. Det mest centrala i studien är att vi frågar föräldrarna hur det har påverkat deras användning.

Det verkligen intressanta är naturligtvis att verkligen komma åt den kausala effekten av jämställdhetsbonus på själva uttaget. Vi försöker göra det, men det finns en del omständigheter när det gäller utformningen av försäkringen och introduktionen av dubbelddagar samtidigt och det faktum att bonusen

också gäller för barn som är födda före 2012. Vi får alltså inte samma tydliga experimentella upplägg där vi skulle kunna jämföra barn som var födda precis före förändringen med barn som är födda efter förändringen. Detta gör det svårt att komma åt den kausala effekten i statistiken.

I rådata, vilket alltså inte får blandas ihop med den kausala effekten, ser vi dock att pappornas andel av uttaget har dippat lite. 2012 var en toppnotering hittills. 2012 var högre än 2011, men 2013 ser det ut att bli lägre igen.

Utöver statistiken, som vi för närvarande håller på att bringa ordning i, har vi gjort telefonenkätintervjuer med 1 200 nyblivna föräldrar med barn i åldern sex–åtta månader. Svarsfrekvensen är 40 procent, vilket väl är okej i dag. Det är ju svårt att få folk att svara på telefonenkäter i dag.

Här ser vi några preliminära resultat: Vad svarar föräldrarna? Dels är det generellt en låg kunskapsnivå. Den är betydligt lägre än i jämförbara studier om föräldrapenning. Föräldrapenning är ett område som föräldrar kan rätt väl, men jämställdhetsbonus verkar de ha lägre kunskaper om. Lägst är kunskapen om maximal bonus. Det är en tredjedel av föräldrarna som svarar rätt om att det maximala bonusbeloppet är 13 500 kronor. Var sjätte förälder svarade rätt om bonusbeloppet per dag, det vill säga totalt 100 kronor – 50 kronor per förälder. Hälften av de tillfrågade svarade ”vet ej”. De vågade sig inte ens på att gissa.

En stor andel anser att det är viktigt att män och kvinnor delar mer lika. Runt 90 procent tycker också att det är mycket eller ganska bra att bonus finns för att uppmuntra föräldrar att dela mer lika. Men de uppger samtidigt att bonusen inte har påverkat hur de själva har delat eller tänker dela på föräldrapenningen.

Är det då den låga kunskapsnivån som är problemet om det skulle visa sig att bonusen inte har haft särskilt stor effekt på hur man delar på föräldrapenningen, eller vad beror det på? Vi gör rätt mycket undersökningar om hur våra försäkrade uppfattar oss, hur de hittar information och upplever vårt bemötande, vår kompetens och processer i allmänhet. Just när det gäller den här frågan vet vi dock att föräldrar använder försäkringskassans webbplats och självbetjäningstjänster rätt flitigt. Det är den primära kommunikationskanalen för gruppen föräldrar.

Vi har satsat rätt mycket på webbplatsen för att sprida information. Där finns sidor där man kan räkna ut sin egen föräldrapenning, och vi informerar på ungefär samma sätt om såväl föräldrapenningen som jämställdhetsbonusen. Informationen finns alltså där, och föräldrarna uppger att de använder den och ger webbplatsen höga betyg. Man kan dock fråga sig om detta med bonusen kanske borde lyftas fram ännu tydligare, om det är där problemet ligger. Denna diskussion för vi internt hela tiden.

Man kan också göra frågan något större och fråga hur vi kan öka informationen om konsekvenserna av uttaget av föräldrapenning, vad det får för konsekvenser för lönebildning, karriärutveckling, framtida pension och så vidare. Vi kan då också fråga om vi ska informera mer om sjukförsäkringen, bilstöd, arbetsskadeförsäkringen och så vidare.

De sammanfattande preliminära resultaten av studien så här långt är väl att kunskapen är låg hos nyblivna föräldrar. Även om de känner till något om jämställdhetsbonusen tycker de att den är bra men att den kommer att ha en ytterst begränsad påverkan på deras beslut när det gäller hur man delar föräldrapenningen. Även om vi inte har sett data ännu är detta en indikation på vad vi har att vänta.

Sedan kan man naturligtvis diskutera orsakerna till att studier hittills har visat en begränsad effekt av jämställdhetsbonusen. Har det att göra med behovet av ytterligare information, eller har det att göra med att ekonomiska incitament spelar en begränsad roll?

I studien i somras kunde vi visa att även när det gäller par där mamman tjänar mer än pappan låter tre av fyra par mamman ta majoriteten av föräldrapenningsdagarna. Inkomst är kanske en förklaring till att pappor tar ut färre dagar, men det är inte en förklaring till eller ett argument för att mamman ska ta ut färre dagar även om det är hon som tjänar mest. Ekonomiska incitament har alltså en begränsad påverkan på besluten i familjen. I stället är det andra faktorer som spelar roll.

Per-Arne Andersson, SKL: Tack för inbjudan! Jag ska ge några perspektiv från oss på SKL när det gäller vårdnadsbidraget.

Man kan konstatera att det inte finns någon statlig myndighet som administrerar bidraget, utan det gör kommunerna själva. När det gäller tillämpningen har vi på SKL tagit på oss att ge stöd och råd. 2008 ringde våra medlemmar, kommunerna, i stor utsträckning till oss för att få veta hur man skulle genomföra reformen med vårdnadsbidraget. Det var många frågor och ständiga telefonsamtal.

Vi sammanställde de viktigaste frågorna och har nu frågor och svar på vår webb. Nu är det väldigt sällan vi får frågor om vårdnadsbidraget. Det är en reform som löper på.

Exempel på frågor som är vanliga är till exempel om syskon har rätt till förskola när föräldrar uppbär vårdnadsbidrag. Det har de. En annan fråga är om vårdnadsbidrag kan kombineras med studiemedel. Det kan det. Man frågar om vårdnadsbidraget kan kombineras med lön. Ja, det kan det, men inte med arbetslöshetsersättning eller försörjningsstöd. Det grundläggande kravet är att man avstår från att ha barnet på förskola.

Vår bild är att detta i dag är en reform som löper på. Regelverket är ganska enkelt att tillämpa. Det är enkelt uppställt i lagen. När reformen genomfördes var vi också som organisation i stort sett positiva till vårdnadsbidraget. Vi hade en del betänkligheter, för vi trodde att det skulle kunna påverka arbetsutbudet, rekryteringsmöjligheter och så vidare, och att man i förlängningen skulle få lägre skatteunderlag om reformen fick större omfattning. Enligt den senaste statistiken från 2011, som är samma som Ann-Zofie också hänvisade till, var det 8 500 barn, så det är alltså inte så många.

Reformen fungerar och löper på i de cirka 110 kommuner som har genomfört den. Det är en frivillig reform, och vi har ställt oss bakom den av det

skälet. Det är frivilligt för kommunerna att genomföra den. Det betyder att det inte finns någon finansieringsprincip, utan kommunerna får finansiera den själva.

Vi tycker dock att man skulle kunna forska lite mer om effekterna av vårdnadsbidraget. Det lilla som finns är lite oroande, så till vida att det visar sig att det utnyttjas av invandrarkvinnor och lågutbildade. Vi vet att kommuner och landsting har stora rekryteringsbehov.

Samtidigt får vi signaler om att det finns incitament för den enskilde att uppbära vårdnadsbidraget om man anser att man själv har liten chans på arbetsmarknaden. Dessa faktorer har flera sidor, så att säga.

Jag vill göra en liten rättelse. I den så kallade AKKA-utredningen, utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare, som kom för ungefär ett och ett halvt år sedan, säger man att kommuner ger både ekonomiskt bistånd, alltså försörjningsstöd, och vårdnadsbidrag samtidigt. Det är inte vår bild. Man kan uppbära det under samma år men inte i samma period under året. Det är olyckligt att utredningen påstår något annat.

Sedan kan man inte låta bli att reflektera lite om förskolan i samband med vårdnadsbidraget. I förra veckan kom Svenskt kvalitetsindex med sin genomlysning av hur olika myndigheter och samhällsinstitutioner fungerar. Förskolan och tandvården får väldigt höga betyg. Förskolan har dessutom ökat sin placering i mätningen, som ju återspeglar föräldrars syn på hur den fungerar. 83 procent av alla barn mellan ett och fem år går i förskolan i dag. 95 procent av alla fyra- och femåringar gör det.

Det kommer alltmer forskning som visar på förskolans betydelse. Därför menar vi att det kan vara extra betydelsefullt för nyanlända barn att gå i förskolan, inte minst för deras språkliga utvecklings skull. Att nyanlända kvinnor är överrepresenterade bland dem som tar ut vårdnadsbidrag skulle kunna vara ett bekymmer i framtiden. Detta vet vi inte så mycket om eftersom det inte är riktigt beforskat, men vi tycker att det vore viktigt att följa upp det.

Sammanfattningsvis kan vi ändå säga att vi tycker att det är en bra reform. Den utvidgar det kommunala självbestämmandet. Effekterna bör dock följas upp, och vi är tacksamma för att socialförsäkringsutskottet tar upp den här frågan nu. Kanske kan den här utfrågningen leda fram till det.

Per Molander, Inspektionen för socialförsäkringen: Tack för inbjudan. Eftersom jag är sist i raden av talarna här, har jag tagit mig friheten att vidga frågan lite grann och kommer inte bara att prata om föräldraförsäkringen och närbesläktade förmåner. Jag ska i stället diskutera den mer generella frågan om vad som går att åstadkomma om man från riksdag och regering har ambitionen att påverka hushållen.

Vi gör det här på olika sätt. Lagstiftningen kan repliera på i huvudsak administrativa åtgärder eller på ekonomiska åtgärder, som kan vara både stimulerande och beskattande. I socialförsäkringssammanhang handlar det ju mest om subventioner på den ekonomiska sidan.

Jag har listat några exempel på instrument som man använder sig av för att påverka hushållens beteende i olika avseenden. Den vänstra kolumnen visar ett antal administrativa åtgärder. Man kräver läkarintyg efter en vecka i sjukpenningssammanhang. Där har Försäkringskassan också ett antal olika administrativa instrument: informationsmöten, avstämningsmöten och Sassam. Det finns tidsgränser på 90, 180 och 360-dagar.

Sedan kan man spela med administrativa åtgärder också bland arbetsgivarerna. I Finland, vårt östra grannland, är det ju ett obligatorium med företagshälsosvård. Pappamånaden är exempel på en åtgärd som är administrativt bestämd.

I den högra kolumnen finns det ett antal stimulansåtgärder eller sanktioner av olika slag. Vi har justerat ersättningsnivåerna under de senaste decennierna i lite olika riktningar. Vi har haft ett varierande antal karensdagar i sjukförsäkringen. Vi har tandvårdssubventioner. På arbetsgivarsidan har vi sjuklön och medfinansiering, som också har varierat över tid.

Slutligen har vi jämställdhetsbonusen som är syskonet till pappamånaden. Det är intressant att ställa sig frågan: Hur långt kan vi komma med de olika styrmedlen, och vilka effekter har de om man jämför dem med varandra?

Det har gjorts ett stort antal analyser. Jag har plockat fram några exempel från den administrativa sidan, först både sådana som har publicerats av ISF och sådana som har tagits fram i samband med forskningen vid universiteten.

I Västra Götaland gjorde man ett experiment med att förlänga den period i vilken man inte krävde läkarintyg från en till två veckor. Detta resulterade då i en ökad sjukfrånvaro med 6,6 procent.

I Uppsala genomförde man ett experiment för flera år sedan som leddes av Per Johansson och Erica Lindahl. I och med en kallelse till informationsmöte bland långtidssjukskrivna blev det en ganska kraftig minskning av sjukfrånvaron i den gruppen.

Avstämningsmöten har visat sig ha en ganska osäker effekt på sjukskrivningens längd. Det finns tecken som tyder på att den snarast kan förlänga sjukskrivningsperioden.

Tidsgränserna har analyserats av Pathric Hägglund i en rapport från 2010. De hade viss effekt bland de långtidssjukskrivna. Men slår man ut det på hela sjukskrivningskollektivet är effekten ganska begränsad. Vi kommer nu sannolikt att få ett regeringsuppdrag att gå vidare med detta, och vi för diskussioner med departementet. Vi får se om man ser större effekter om man utsträcker observationstiden.

Inom arbetslöshetsförsäkringen finns det också en hel del undersökningar gjorda när det gäller tidsgränser. Det finns till exempel observationer som visar att övergången till arbete tenderar att öka mot slutet av ersättningsperioden. Det är Kenneth Carling och några kollegor på IFAU som har gjort den analysen.

Den obligatoriska pappamånaden har figurerat här tidigare och den hade vissa effekter, framför allt den första månaden. Effekterna av den andra pappamånaden var väsentligt svagare.

När det gäller de ekonomiska åtgärderna finns det väldigt många analyser gjorda. Dessa analyser görs företrädesvis av ekonomer. De tycker om att titta på ekonomiska styrmedel. Jag har bara tagit fram några exempel från olika områden.

Ersättningsnivåernas förväntade effekt på sjukfrånvaron har analyserats i en studie av Per Johansson och Mårten Palme från 2005. Motsvarande studie har gjorts av arbetslöshetsförsäkringen. Där är resultaten faktiskt lite spretigare. Den första studien som gjordes av Kenneth Carling med flera vid sekelskiftet visade att sänkta ersättningsnivåer ökar intensiteten i arbetssökandet. En annan studie visade att försäkringen för vissa grupper blev generösare. Då förväntade man sig ju motsvarande effekt i andra riktningen, vilket inte gick att hitta signifikant. Effekten var ytterst marginell.

Det finns internationella jämförelser av generositeten i pensionsförmånen. Generositeten påverkar när man utträder ur arbetskraften, det vill säga ju gynnsammare villkoren är i pensionen eller ju högre beskattning av inkomster för personer mellan 55 och 65 år, desto färre arbetar kvar.

Jämställdhetsbonusen har ännu inte visat sig ha några signifikanta effekter på uttaget eller fördelningen mellan föräldrarna.

Det finns alltså effekter av de olika instrumenten. Vi pratar normalt om några procent uppåt eller nedåt. När man ökar ersättningsnivån med 10 procent, får man en viss respons på några procent.

Mot detta vill jag kontrastera den här kurvan över hur sjukfrånvaron har varierat under de senaste två decennierna. Den gröna kurvan visar sjukpenningen – den heldragna linjen gäller kvinnor och den streckade linjen gäller män – och den rödbruna kurvan är nybeviljande av sjuk- och aktivitetsersättning. Skalorna för sjukpenningen är till vänster, och den rödbruna linjen till höger visar beviljad sjuk- och aktivitetsersättning.

Den enkla slutsatsen är att det som man åstadkommer genom att spela med ersättningsnivåer eller med administrativa åtgärder är tämligen marginellt jämfört med de mycket stora svängningarna i utnyttjandet av sjukförsäkringen.

Varför det ser ut så här har vi inget bra svar på i dag. Försäkringskassan har fått i uppdrag att svara på den frågan senast några månader in på nästa år, men med all respekt för Laura och hennes kolleger tror jag att det kommer att kvarstå en del obesvarade frågor även efter detta regeringsuppdrag.

Med detta vill jag inte ha sagt att det som vi kan åstadkomma med styråtgärder av ekonomisk eller administrativ natur är försumbart. Det finns exempel från de senaste decennierna där vi har förändrat ganska mycket i hushållens beteende. Den stora skattereformen i början av 90-talet påverkade hushållens sparbeteende ganska drastiskt. Den bidrog kanske också på ett oförutsett sätt till den offentligfinansiella krisen som vi upplevde under första halvan av 90-talet.

Lite längre tillbaka i historien infördes särbeskattningen 1971 och den snabba utbyggnaden av barnomsorgen, vilka tillsammans förändrade hushåll-

lens beteende kanske mer än någon annan enskild åtgärd under efterkrigstiden. Men då pratar vi om ganska stora projekt.

Sammanfattningsvis: Det går att påverka hushållen genom administrativa ekonomiska åtgärder, men det ger ganska begränsade effekter, jämfört med de krafter som i övrigt påverkar hushållen kopplade till mer djupgående tendenser eller beteendeförändringar.

Ska man välja framstår i de flesta fall administrativa åtgärder som effektivare än ekonomiska stimulansåtgärder eller sanktioner, det tror jag att man kan säga. I jämförelse med det som sker på grund av krafter knutna till hushållens beteendeförändringar i stort eller arbetsmarknadens utveckling är de effekter som kan uppnås rätt så begränsade.

Som kommentar till valet mellan administrativa och ekonomiska åtgärder vill jag påpeka att de påverkar olika grupper i samhället olika. Ekonomiska styråtgärder tenderar att ha störst effekt på hushåll med låga inkomster. De har helt enkelt inte samma handlingsutrymme som hushåll med högre inkomster. Handlingsfrihet, som är ett positivt laddat ord i dessa sammanhang, är någonting som företrädesvis kan utnyttjas av hushåll med större ekonomisk rörelsefrihet.

Utfrågning

Annelie Karlsson (S): Jag vill rikta min fråga till Ann-Zofie Duvander. Det talas om en ökad valfrihet. Men vi alla vet att 3 000 kronor inte precis innebär någon valfrihet, vare sig för den ensamstående mamman eller för män.

Jag vill fråga dig, Ann-Zofie: Vad bedömer du att nivån bör ligga på för att det skulle bli en rejäl valfrihet för alla?

Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet: Ersättningsmässigt kan man nog titta i de andra nordiska länderna. I Finland har det visat sig att när kommunerna betalar extra ersättning i form av ett kommundillägg är det vanligt att man använder sig av vårdnadsbidraget.

Den ekonomiska ersättningen har viss betydelse, men som Per Molander sade finns det här en begränsning i betydelsen av ekonomiska incitament.

Jag kan inte ange vilken nivå som ersättningen skulle ligga på.

Gunilla Nordgren (M): Jag vill ställa två frågor, en till Laura Hartman angående jämställdhetsbonusen och en till Per-Arne Andersson om vårdnadsbidraget.

Det har ju skett förenklingar, och det var väldigt många som var positiva till jämställdhetsbonusen. Fördelningen är också någorlunda jämn. Vad tror ni om den fortsatta utvecklingen med tanke på att det är 90 procent som är positiva till jämställdhetsbonusen?

Man har talat om att vårdnadsbidraget är lite ojämnt fördelat mellan kommuner och en överrepresentation av personer med utländsk härkomst. Enligt Statistiska centralbyrån är förhållandet ungefär 37 procent mot 27 procent.

Men denna överrepresentation är ju måttlig. Gör ni någon reflexion över att detta kan bero på hur fördelningen ser ut i de 110 kommuner som har infört vårdnadsbidrag?

Laura Hartman, Försäkringskassan: Man kan naturligtvis alltid fråga sig om det tar tid innan effekter av den här typen uppkommer. Vi vet ännu inte vilken effekt jämställdhetsbonusen har haft på uttaget. Jag varnade för att det kan vara svårt att upptäcka den kausala effekten. Men vi kan alltid följa hur andelarna utvecklas och diskutera vilken effekt de har haft. Det blir väl en empirisk fråga i fortsättningen, men här handlar det inte om att ta bort något från någon, utan här är det fråga om extra pengar som man ändå får. Det förväntas kanske att många är positiva till bonusen, men samtidigt svarar de att den inte har påverkat deras beteende.

Vi får väl se framöver om materialet är tillräckligt för att få fram någon större förändring – om det nu är det som man är ute efter – av hur föräldrar delar på föräldrapenningen. Men brasklappen är att det trots allt handlar om ganska små pengar. Jag tycker att Per Molander på ett förtjänstfullt sätt redogjorde för tidigare forskning om ekonomiska incitament. Man ska kanske inte förvänta sig några stora effekter eftersom det krävs ganska stora ekonomiska ändringar för att få fram stora effekter.

Per-Arne Andersson, SKL: Jag måste be att du upprepar frågan så att jag inte missuppfattat dig.

Gunilla Nordgren (M): Man har pratat om att det finns en överrepresentation av kvinnor med utländsk härkomst, och att förhållandet är 37–27, om jag har uppfattat uppgifterna från Statistiska centralbyrån rätt. Han ni reflekterat över de 110 kommuner som har infört vårdnadsbidrag, att det kan bero på befolkningen i dessa kommuner? Uttaget är ju väldigt ojämnt fördelat.

Per-Arne Andersson, SKL: Reflexionen är den att nyanlända kvinnor är vana att vara hemma och de har en liten chans på arbetsmarknaden. De ska gå igenom både grundläggande utbildning och annan utbildning för att vara attraktiva på arbetsmarken. Detta kan då vara ett incitament för att vara hemma, och de får då en ersättning.

Jag har inte något vetenskapligt belägg för detta, men det tycks vara så. Vi behöver nog titta lite mer på effekterna.

Gunvor G Ericson (MP): Min första fråga går till Försäkringskassan. Tidigare hade Försäkringskassan uppdraget att verka för ett mer jämställt uttag av föräldraförsäkringen, men numera är uppdraget att informera om den. Då undrar jag: På vilket sätt skiljer sig ert arbete i dag när man ska informera i stället för att verka för ett mer jämställt uttag?

Min andra fråga går till Inspektionen för socialförsäkringen. Sedan 2006 har inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män ökat med 40 procent. I dag skiljer det 62 000 kronor i årsinkomst mellan kvinnor och män. Det slår igenom under hela livet, till exempel genom lägre pensioner för kvinnor.

Du redogjorde för analyser som har gjorts när det gäller administrativa och ekonomiska åtgärder. Man vet att de stora inkomstskillnaderna påverkar pensionen. Ändå har det inte förändrat uttaget nämnvärt. Kan ni se vad som skulle kunna påverka ett mer jämställt ansvar för familj och barn?

Laura Hartman, Försäkringskassan: Den största skillnaden i dag handlar om att vi inte genomför reklamkampanjer eller dylikt där vi aktivt förespråkar jämställdhet. Det vi har satsat mycket på under senare år är informationen på vår webbplats, det vill säga vi berättar om hur försäkringen fungerar, vi har byggt ut självbetjäningstjänster och annat. Vidare använder vi analyser av statistik för att visa på konsekvenserna av val, till exempel vilka konsekvenser delad föräldrapenning ger på arbetsmarknaden. Den stora skillnaden är att vi inte genomför stora kampanjer längre.

Per Molander, Inspektionen för socialförsäkringen: Det var en mycket stor fråga du ställde. Jag svarar med viss reservation för räckvidden.

Den direkta effekten från socialförsäkringssystemet på vad som händer senare i livet, till exempel efter pensionen, är begränsad. Det har man tagit hänsyn till i utformningen av förmånerna. Om någon är hemma med barn och tar ut ersättning från föräldraförsäkringen kommer det inte att drabba pensionen längre fram. Det var en del av pensionsreformen.

De siffror du nämnde i fråga om inkomstskillnader beror på ett antal olika faktorer som staten bara i begränsad omfattning råder över. Det handlar om lönebildningen i olika sektorer, om att kvinnor i större utsträckning arbetar deltid och säkert flera andra viktiga faktorer också. Där finns naturligtvis effekter längre fram i livet på pensionen. Där tror jag att statsmakternas möjligheter att i stor omfattning direkt påverka detta är begränsade. Det handlar om variationer och förändringar i värderingar och livsmönster som tenderar att förändras mycket långsamt och som kräver kraftiga ingrepp från statsmakternas sida, om det ska bli några effekter.

Gunvor G Ericson (MP): Visst är det så att den lägre inkomsten ändå påverkar pensionen, men att däremot barnkompensationen handlar om den tid man tar ut föräldraförsäkringen? Men visst slår vårdnadsbidraget igenom på pensionen?

Per Molander, Inspektionen för socialförsäkringen: Nu hade jag i första hand i åtanke de inkomstrelaterade förmånerna, det vill säga föräldrapenningen. Den dominerande effekten som du beskriver härrör inte från själva socialför-

säkringssystemet utan från de andra skillnaderna i förvärvsmönster och framför allt deltid arbetet, som är väsentligt vanligare bland kvinnor.

Solveig Zander (C): Det har varit otroligt intressant att lyssna på de föredrag ni har haft. Eftersom jag är kvinna tänker jag på jämställdheten, vilket mina frågor kommer att handla om.

Jag vill ställa en fråga till Saco om jämställdhet. När ni har lyssnat på föredragningarna, vad kan ni från er horisont medverka till så att jämställdheten mellan kvinnor och män blir bättre? Kan ni skicka något med till oss så att vi kan medverka i frågan?

Jag vill också ställa en fråga till Laura Hartman. Vi har hört en del om hur reformerna slår och verkar. Är vi för otydliga i politiken? Den ena reformen ser till att vi stannar hemma mer, det vill säga kvinnan, och den andra reformen innebär att det ska bli mer jämställt, det vill säga att mannen ska vara mer hemma. Är vi politiker för otydliga? Kan vi göra något radikalt för att bli tydligare i att visa att vi vill ha ett jämställt uttag av dagar i fråga om vård av barn?

Thomas Ljunglöf, Saco: Jag arbetar som utredare på Saco. Vi försöker på olika sätt få en mer jämställd lönebildning, bland annat att lönebildningen ska sättas närmare individerna med lönesamtalsmodellen. Våra studier visar att löneskillnaderna är mindre för framför allt kvinnorna som har lönesamtal direkt med chefen än för dem som inte har det. Den delen tror vi mycket på.

Andra saker som påverkar är naturligtvis föräldraledigheten. Vi kan inte spåra så stora löneskillnader mellan kvinnor och män fram tills kvinnorna föder barn. Här är vattendelaren. En jämnare fördelning av föräldraledigheten mellan föräldrarna skulle spela en stor roll, och det gäller även tiden efter föräldraledigheten. Det är oftast kvinnan som arbetar deltid. Det behöver också ändras eftersom det påverkar den fortsatta karriären.

Från statens sida är det viktigaste nog att öka antalet reserverade dagar i föräldraförsäkringen.

Laura Hartman, Försäkringskassan: Det är en otroligt spännande fråga; det gällde otydligheten. På det här området, som på så många andra politiska områden, finns det genuina målkonflikter. Man vill uppnå många olika saker. I slutändan är det den politiska debatten som ska lösa frågan om vad som ska sättas först.

I den ena vågskålen finns de jämställdhetspolitiska målen, och i den andra vågskålen finns målen om valfrihet och föräldrars och familjers egen rätt att välja och bestämma över saken. En del av de eventuella otydligheterna handlar om att man inte har löst ut vilken fot man helst vill stå på eller att frågan helt enkelt är komplex. Om man väljer valfrihetsspåret handlar de informativa insatserna om att föräldrar ska kunna göra så upplysta och rationella val som möjligt. De insatserna blir då viktiga.

Jag vet inte om det var ett svar på frågan, men jag tror att det är vad det handlar om. Det här området är inte ensamt om att ha flera olika mål.

Hans Backman (FP): Tack för intressanta föredragningar! Min fråga går också till Sacos representant. Vi har funderat mycket från olika politiska håll över att öronmärka fler månader för pappan. Du nämnde det som en kraftfull åtgärd för att öka jämställdheten i samhället, bland annat i lönebildningen.

Med din erfarenhet och kunskap om Sacomedlemmarna, bedömer du att acceptansen för ingreppen i familjens vardag ökar eller är den konstant? Det finns ju diskussioner om att man till syvende och sist vill bestämma själv. Kan det vara så att det börjar arbetas in en medvetenhet bland Sacomedlemmar att det här är en nödvändig åtgärd för att ge kvinnan en större jämställdhet?

Thomas Ljunglöf, Saco: Huruvida acceptansen har ökat eller minskat är svårt att svara på. Men om vi går tillbaka och ser på hur det såg ut när första respektive andra pappamånaden infördes kan vi konstatera att det alltid finns ett motstånd inför en sådan förändring, men när den väl är genomförd blir den snabbt accepterad. Jag skulle tro att det kommer att bli så även i fortsättningen om antalet reserverade dagar ökas.

Wiwi-Anne Johansson (V): Tack för bra genomgångar! De var belysande. Jag tänkte först nämna det norska exemplet. Utvecklingen där var belysande. När man bygger ut barnomsorgen i ett land som inte har någon arbetslöshet väljer föräldrar att arbeta och ha sina barn inom barnomsorgen. Så tror jag att de flesta svenskar skulle göra här också.

Vi kan se att vårdnadsbidraget inte är attraktivt mer än till styckevis och delat när det inte finns andra alternativ, när man är lågutbildad kvinna, ung och inte har en chans på arbetsmarknaden. Jämställdhetsbonusen verkar aldrig få något fäste.

Om nu ett jämställt arbetsliv är ett mål – det vill jag och Vänsterpartiet – önskar jag ställa en fråga till LO och TCO. Vad tror ni skulle vara den reform inom föräldraförsäkringen och inom familjepolitiken som på ett märkbart sätt skulle åstadkomma ett jämställt arbetsliv?

Ulrika Hagström, TCO: Jag är utredare inom frågor om jämställdhetspolitik. Den viktigaste reformen är ytterligare individualiserade månader i föräldraförsäkringen. TCO tror dock även att jämställdhetsbonusen kan ha en effekt om bonusen höjs. Men viktigast är ändå föräldraförsäkringen.

Vi tycker också att det är viktigt att återinföra uppdraget till Försäkringskassan att opinionsbilda för en mer jämställd fördelning av föräldraförsäkringen. Dessutom ser vi lönekartläggningar som ett viktigt instrument för att

öka medvetenheten i lönesättningen, som i dag är individualiserad inom våra avtalsområden.

Ordföranden: Vi har tyvärr ingen från LO här som kan svara på frågan.

Emma Henriksson (KD): Jag vet inte om någon kan hjälpa till att ta fram en av Laura Hartmans bilder – den med alla diagrammen.

Min fråga riktar inte till Laura utan till Ann-Zofie Duvander. Det vore bra om någon kunde få fram bilden.

Den viktigaste personen när föräldrar är föräldralediga är barnet. Det handlar om barnets möjlighet att vara tillsammans med sina föräldrar. Det finns mycket som visar att barn har stor glädje av att ha en nära relation med både mamma och pappa. Det är viktigt för den relationen att pappan har en sammanhängande ledighet med barnet där pappan har det största ansvaret.

I den rapport som Inspektionen för socialförsäkringen gav ut för ett litet tag sedan tittade Ann-Zofie Duvander på hur uttagsmönstret ser ut. Det är svårt att se eftersom mammor och pappor använder flexibiliteten i föräldraförsäkringen så olika. Finns det något som du har sett i fråga om påverkan från jämställdhetsbonus eller påverkan från vårdnadsbidraget? Påverkar de pappors sammanhållna uttag på det sättet att pappan har huvudansvaret, det vill säga inte där pappan tar några dagar emellanåt så att mamman fortfarande är hemma och tar huvudansvaret? Jag vill gärna att du kommenterar föräldraförsäkringens utformning.

Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet: Svaret på din första fråga är nej. Vi kan inte säga något direkt om vårdnadsbidraget eller jämställdhetsbonusen. Det jag kan säga är att finska pappor är de i Norden som tar minst föräldraledighet. Om finska pappor ska ta föräldraledighet innebär det att de finska mammorna skulle gå tillbaka i tjänst i fyra veckor när papporna är hemma och använder sin kvot, för att sedan gå tillbaka till hemmet och ta ut vårdnadsbidrag. Detta är naturligtvis svårt ur arbetsmarknadssynpunkt. Det inflexibla systemet och att mammor tar ut vårdnadsbidraget brukar man se som en anledning till att finska pappor inte tar ut så mycket föräldraledighet. På det viset påverkar föräldraledighets- och vårdnadsbidragssystemen varandra.

I Sverige kan vi egentligen inte mäta dessa saker. Det jag kan säga generellt om pappors uttag är att när pappor tar ut små mängder föräldraledighet är det lätt att det blir upphackat med en dag här och där. När pappors uttag börjar komma upp i stora mängder är benägenheten större att dagarna blir samlade. Då får vi den förväntade effekten, det vill säga att pappan är hemma en längre tid och tar huvudansvaret för barnen under ledigheten. Det har varit stora diskussioner om flexibiliteten i användningen är positiv eller inte. Den kan vara positiv på ett sätt eftersom det är lättare att ta ut någon ledighet. På ett annat sätt bidrar den till de upphackade bitarna utan ett reellt huvudansvar för pappan. Det har diskuterats i både Norge och Sverige.

Sammanfattningsvis, när ledigheten kommer upp i lite större mängd är det troligt att pappan tar huvudansvaret under en längre tid hemma.

Emma Henriksson (KD): Det handlar om bilden som visar på statistiken i hur uttaget av pappadagar ökar. Vid införandet av den första kvoterade månaden 1995 var det fler pappor som tog ut dagar, men då blev det förändringen att innan var det ett antal pappor som tog ut längre sammanhållen ledighet men den minskade. Men jag har inte sett någon undersökning som visar om den förändringen fanns när andra pappamånaden infördes.

Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet: Precis så var det. Efter det att den första reserverade månaden infördes blev det som en norm att ta ut en månad. Precis som du säger fanns tidigare en större andel pappor som tog ut mer än en månad, men det blev sedan vanligt att ta ut precis en månad. När den andra reserverade månaden infördes blev det inte den effekten. Då var det vissa pappor som reagerade på den andra reserverade månaden. Pappor med medelhög inkomst, vanliga pappor, började ta ut två månader. Vad som har hänt sedan dess är att det har blivit större variation mellan olika grupper av pappor. En grupp tar ut en relativt jämställd mängd dagar, 40–60. Det finns också en grupp som inte tar ut mer än en månad. De pappor som inte har reagerat på den andra reserverade månaden är papporna som står utanför arbetsmarknaden. Det är ofta lågutbildade pappor och pappor med låg inkomst. Vad vi ser i dag är en trend mot mer och mer variation mellan olika grupper av pappor. Variationen i uttaget ökar. De som man inte får med sig är de marginaliserade eller på gränsen till marginaliserade på andra sätt också. Variationen hos papporna ökar med tid.

Jasenko Omanovic (S): Ordförande! Det vi fick höra innan pausen var mycket intressant. Det är alltid glädjande att höra att förskolan är populär. Många har stort förtroende för förskolan. Det är bra för produktiviteten eftersom föräldrarna kan ägna sig åt jobben och behöver inte bekymra sig över barnen.

Men det är ännu mer oroande att se vilka som är överrepresenterade bland dem som utnyttjar vårdnadsbidraget. Det är invandrarkvinnor, unga föräldrar och lågutbildade. De som egentligen skulle behöva ta ett steg närmare arbetsmarknaden tar ett steg längre bort från arbetsmarknaden.

Därför är det intressant att jämföra med vad som gjordes i Danmark. I Danmark ställs krav på att det ska finnas pedagogisk verksamhet även på hemmaplan. Vilka grupper är det i Danmark som använder sig av vårdnadsbidraget? Är det samma grupper som i Sverige?

Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet: Det är så få föräldrar som använder vårdnadsbidraget i Danmark. Däremot vet jag att man i Danmark har ett system – jag har tappat ordet – men man får en barnomsorgspeng och kan

ta hand om sina egna samt andras barn i sitt eget hem. Det har varit ett vanligt system i Danmark. Systemet har kritiserats därför att det inte garanterar samma pedagogiska utveckling; ett slags dagmammesystem som har kritiserats för att inte ha utbildad personal och så vidare som finns på en förskola. Det är anledningen till att det finns ett pedagogiskt krav i hemmet.

Lars-Arne Staxäng (M): Även jag tänkte ställa en fråga om vårdnadsbidraget. Det är ingen hemlighet för någon att vårdnadsbidraget har varit politiskt kontroversiellt, inte bara i Sverige utan även i Norden. De som hyllar familjens egen valfrihet tycker att det är en bra del i familjesystemet medan andra partier som hyllar att med politiska medel styra vad föräldrar ska göra, ur jämställdhetssynpunkt, ser detta som ett hot. Där ligger diskussionen.

Jag skulle vilja vrida perspektivet lite grann till ett barnperspektiv, inte se debatten i vitt eller svart.

Många av oss har barn eller barnbarn. Vi vet att det inte alltid blir som planerat. Jag tänker mer på de barn som har särskilda behov, kanske psykiskt eller fysiskt handikapp. Vi vet att det råder stor skillnad i mognadsgraden, att kunna anknyta till mammor, pappor, föräldrar. Några anknyter långt tidigare än vid ett års ålder och även till andra personer. Andra tar längre tid. Det har psykiatriker och psykologer i hela världen skrivit avhandlingar om.

Jag ställer mina frågor till Ann-Zofie Duvander och Per Molander.

Går det att se i era undersökningar att det finns familjer med barn med särskilda behov som utnyttjar vårdnadsbidraget mer just ur dessa synpunkter, det vill säga barn med särskilda behov som kanske behöver större anknytning än andra barn?

Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet: Tyvärr kan vi inte se detta. Jag vill gärna påpeka att den information vi har om vårdnadsbidraget är knapphändig. Det är SCB som samlar in statistiken från kommunerna. Sedan 2011 har det inte skett någon tillgänglig redovisning av denna statistik i rapportform. Jag har använt de siffror som finns i de rapporter som redovisar användning fram till 2011, men information om undergruppers användning är begränsad. Information om barn med särskilda behov finns i offentlig statistik för dem som använder vårdbidraget, men i övrigt är det en grupp som är svår att definiera. Vi har inte kunnat koppla samman detta med användningen av vårdnadsbidraget. Det vore intressant att göra – det håller jag med om. Mer information om vårdnadsbidraget, dess effekter och vilka som använder det är viktigt ur flera synvinklar.

Per Molander, Inspektionen för socialförsäkringen: Det jag har att säga överlappar en del med Ann-Zofie Duvander – hon är en av våra huvudproducenter av rapporter.

Vilka förmåner som blir aktuella beror naturligtvis på vilken typ av problem som barnet i fråga har. Det första alternativet, som ligger nära till hands,

är att utnyttja det som Ann-Zofie har analyserat i sin nyligen publicerade rapport, nämligen att sprida föräldrapenningen över en längre period genom att ta ut den mindre intensivt, vilket är ett alternativ åtminstone för föräldrar som har medelinkomster och höga inkomster. Det är svårare för ett låginkomsthushåll.

Det andra alternativet gäller barn som har större problem, som Ann-Zofie antydde, nämligen vårdbidraget, icke att blanda samman med vårdnadsbidraget. Det möjliggör fortsatt förvärvsarbete men kompletterat med vårdbidraget, som ges ut efter behov.

Jag har svårt att se att vårdnadsbidraget skulle vara en lösning för särskilt många familjer i den här situationen, helt enkelt därför att beloppet är för lågt för att klara försörjningen för ett hushåll som drabbas av den typen av problem.

Jag kan passa på att annonsera att vi har en rapport på gång om vårdbidraget. Vi analyserar detta ur ett jämställdhetsperspektiv. Utan att avslöja för mycket kan jag säga att även den rapporten är lite dyster läsning för den som är intresserad av ett jämställdhetsperspektiv. Det har visat sig att kvinnor tenderar att ta en större del av bördan även i de familjerna, trots vårdbidraget. Det får också långsiktiga effekter på deras förvärvsarbete, inkomster längre fram i livet och så småningom även pensionerna.

Låt mig summera. Intrycket är att jämställdheten har avancerat under ett antal decennier, men den har lite grann fortfarande karaktären av lyxvara. När det händer någonting allvarligt, till exempel att man får ett barn med svåra problem, återfaller man i traditionella mönster och hustrun i familjen får ta en större del av bördan.

Avslutning

Tomas Eneroth (S): Tack till medverkande, frågeställare och åhörare och framför allt ni som har haft inledningar. Det har varit intressant att höra er.

Det var spännande att höra Anne Lise Ellingsaeter. När vårdnadsbidraget skulle genomföras i Sverige senast efter regeringsskiftet 2006 kom delegationer från Norge som berättade om erfarenheter med kontantstøtte. Vi kan konstatera att vi ser många likheter i den norska debatten och den svenska debatten i argumenten om vilka effekter kontantstøtte har eller inte har på arbetsmarknaden och för jämställdheten.

Vi vet också att det är inte bara saker vi gör inom socialförsäkringsutskottet som påverkar föräldraförsäkring, vårdnadsbidrag eller jämställdhetsbonus. Naturligtvis spelar arbetsmarknadens utveckling en roll. Naturligtvis spelar det en roll hur tillgången på barnomsorg ser ut för hur jämställt uttaget blir. Icke desto mindre tycker jag att vi kan se ett antal tydliga effekter under de decennier som det har funnits en familjepolitisk debatt i Sverige.

Med ett jämställt uttag och möjlighet att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap som ambitionsnivå kan vi se de tydliga effekterna. Det har skett en förändring i föräldraförsäkringen med första och andra pappamånaden. Det visar statistiken tydligt. Vi kan se att andra styrmedel har svårare att slå ige-

nom. Jämställdhetsbonusen, som det finns delade meningar om i riksdagen, ger inte lika tydliga effekter. Det ska bli intressant att se uppföljningen när förfarandet i jämställdhetsbonusen har blivit lite enklare än vad den var från början. Vi ser fram emot sådana utvärderingar.

Vårdnadsbidraget är en annan historia. Här är inte jämställdhetseffekterna svåra att bedöma. Däremot är vi lite oense om vad vi tycker om resultaten. Det är en polariserad fråga i svensk politik och har varit så under lång tid.

I Norge kan man säga att man i någon mening kompenserar de negativa jämställdhetseffekterna med att bygga ut barnomsorgen ordentligt för att möta den befarade utvecklingen. Det var en nyhet för mig att man i Finland vill kvotera vårdnadsbidraget. Det ska bli intressant att följa den finska debatten.

Jag är alldeles övertygad om att alla vi ledamöter tar till oss de olika argumenten som har framkommit under hearingen inför den debatt vi ska ha om någon vecka i riksdagen om familjepolitiken och jämställdhetspolitiken.

Även om vi har olika perspektiv är vi alla glada över att vi har fått saker bättre belysta här i dag. Jag tror faktiskt – jag tittar på Gunnar, men du får väl hänga mig efteråt – att alla kan vara överens om vad Ann-Zofie Duvander berättade, nämligen att det behövs mer forskning, bättre underlag och tydligare krav på sammanställning av resultat. Det är naturligtvis inte tillfredsställande om det är svårt att få material via SCB och kommunerna så att vi inte fullt ut ser effekterna av de reformer som genomförs. Det är viktigt för att vi ska fatta bra och sanktionerade beslut även framöver. Jag vågar påstå att alla ledamöter i utskottet tycker att det behövs bättre forskning och sammanställning på området.

Se där! Rätt vad det är kan vi från en polariserad fråga också vara överens om saker. Det är så det ska vara i Sveriges riksdag.

Tack alla för att ni har kommit hit! Vi ses på barrikaderna.

Bilder från utfrågningen

1 Anne Lise Ellingsaeter, Universitetet i Oslo

UiO : Universitetet i Oslo

- I Ordningens innhold og begrunnelser
- II Ordningens virkninger
- III Fremtidige endringer
- IV Polarisert debatt

3

UiO : Universitetet i Oslo

I Ordningens begrunnelser og innhold

- **1998:** Kontantstøtten innført av en sentrum-mindretallsregjering (Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre), støttet av Høyre og Fremskrittspartiet. Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti motstandere pga. likestillingshensyn.
- **Begrunnelser:** Gi foreldre mer tid til omsorg for egne barn, gi foreldre valgfrihet mht valg av omsorgsordning, likere fordeling av offentlige subsidier til familier
- **Innhold:** Barn 1-2 år som ikke bruker offentlig subsidierte barnehager får skattefri støtte på 3303 NOK/måned. Deltidsopphold i barnehage gir redusert støtte
- **2012:** Kontantstøtte for 2-åringer fjernes av den rød-grønne flertallsregjeringen (AP, SV, SP); økt støtte for barn 13-18 måneder (5000 NOK/måned). Begrunnelse for fjerning: Likestillings- og integreringshensyn.

4

II Ordningens virkninger

1) Hvor mange og hvem mottar kontantstøtte?

Stor nedgang i andelen mottakere:

1999: 75 %, 2011: 25 % (30% blant 1-åring, 20% blant 2-åring), full kontantstøtte: 75%

-2012: 22% (1-åring)

-2013: 23% (1-åring)

- Mottakere mer homogen gruppe: mødre med lav utdanning, lav inntekt, ikke-vestlig bakgrunn

5

Andelen foreldre med barn 1-2 år som mottar kontantstøtte (pr. 31.12). 1999–2013. Prosent.

	Alle 1–2 år	1 år	2 år	Andel som mottar full støtte
1999	75	79	71	94
2000	74	79	70	94
2001	73	78	69	93
2002	71	76	66	93
2003	68	73	63	82
2004	63	69	58	81
2005	58	64	52	79
2006	48	56	40	77
2007	41	47	35	75
2008	35	40	29	73
2009	31	36	26	73
2010	28	32	22	74
2011	25	30	20	75
2012	-	22 (pr. sept.)	-	
2013	-	23 (pr. sept.)	-	

6

2) Konsekvenser for mødres yrkesaktivitet

- Nivået på yrkesaktiviteten forble relativt stabil, men underliggende veksttrend stoppet opp
- Men vekst i mødres yrkesaktivitet mot slutten av 2000-tallet; fra 74% sysselsatt i 2004 til 82 % i 2010. Lav arbeidsledighet

7

Yrkesaktivitet blant mødre med yngste barn 1-2 år. 1996-2010. Prosent

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Sysse lsatt	71	74	74	73	74	77	84	82
Arbei dsled	5	3	3	4	4	3	2	4
Ikke i arbei dsst	23	22	23	23	21	19	14	15
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100

8

3) Konsekvenser for bruk av barnehage

- Stor underdekning da kontantstøtten ble innført
- Økt etterspørsel etter barnehage: I 2000 hadde 37% av 1-2 åringer barnehageplass mot 80 % i 2011
- Andre halvdel av 2000-tallet: Stor barnehageutbygging
- 2003: Innføring av makspris (2303 NOK/måned 2013)
- 2009: Rett til barnehageplass for barn fra 1-års alder

9

Andelen barn i barnehage etter barnets alder, 1990-2011. Prosent

Barns alder	1990	1995	2000	2005	2010	2011
1-2	15	31	37	54	79	80
3-5	52	66	78	91	97	97
1-5	36	52	62	76	89	90

10

III Fremtidige endringer

- 1) 2013: Den nye mindretallsregjeringens (Høyre og Fremskrittspartiet) *samarbeidserklæring* med Kristelig Folkeparti og Venstre: Kontantstøtte for 2-åringer skal gjeninnføres. Tidspunkt ikke fastsatt. Det skal vurderes å gjøre kontantstøtte til en kommunal ordning (unngå «trygdeeksport»).
- 2) De samme partiene enige om i *statsbudsjettet for 2014* å øke kontantstøtten til alle 1-åringer til 6000 NOK/måned

11

IV Polarisert debatt

- **For kontantstøtte:**
 - Valgfrihet og fleksibilitet for foreldre
 - 1-åringer for små for barnehage
- **Mot kontantstøtte:**
 - Motvirker «arbeidslinja» i sosialpolitikken
 - Svekker incentiver for integrering av innvandrere: mødres yrkesaktivitet og barns bruk av barnehage (språkopplæring osv.).

12

2 Ann-Zofie Duvander, Stockholms universitet

Presentation

- Översikt över vårdnadsbidragets införande och regler i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige
- Användandet
- Hur påverkar det nationella sammanhanget

Danmark: *Tilskud til pasning af egne børn*

Införandeår: 1992

Nationell lagstiftning: Ja

Finansiär: Kommun

Administratör: Kommun

Inkluderade barn: 6 mån till skolåldern

Ersättning: Kommunal fråga

Möjlighet till deltid: Nej

Kombinera med andra ersättningssystem: Nej

Finland: *Kotihoidontki/hemvårdsstöd*

Införandeår: 1985

Nationell lagstiftning: Ja

Finansiär: Stat och kommun

Administratör: Stat och kommun

Inkluderade barn: 9/10 mån - till 3 år

Ersättning: ~385 € + ev. vårdtillägg och
kommuntillägg

Möjlighet till deltid: Ja

Kombinera med andra ersättningssystem: Ja

Förslag 2013: Kvotera hälften till pappan/mamman

Island: *Heimagreiddsla är ett exempel på uttryck*

Införandeår: (2005)

Nationell lagstiftning: Nej

Finansiär: Kommun

Administratör: Kommun

Inkluderade barn: Kommunal fråga

Ersättning: Kommunal fråga

Möjlighet till deltid: Kommunal fråga

Kombinera med andra ersättningssystem:
Kommunal fråga

Norge: *Kontantstøtte*

Införandeår: 1998
Nationell lagstiftning: Ja
Finansiär: Stat
Administratör: Stat
Inkluderade barn: 13-23 mån
Ersättning: 631 € (13-18 mån), 417 € (19-23 mån)
Möjlighet till deltid: Ja
Kombinera med andra ersättningssystem: Ja

Sverige: *Vårdnadsbidrag*

Införandeår: 2008
Nationell lagstiftning: Ja
Finansiär: Kommun
Administratör: Kommun
Inkluderade barn: 250 dagar–35 månader
Ersättning: 346 €
Möjlighet till deltid: Ja
Kombinera med andra ersättningssystem: Nej

Användandet

Danmark – ca 800 barn per år

Finland - nästan alla, ofta runt ett år

Norge – ca ¼ av alla barn under 3, har minskat

Island – kommunal fråga

Sverige - 1/3 av kommuner, ca 2,5 % av barn 1-3
år, har ökat

Andel barn med vårdnadsbidrag 2011

- Exempel:
 - Jönköping 5,6% -Linköping 4,3%
 - Markaryd 48,2% -Stockholm 4,3%
 - Uppsala 0,7% -Kungsbacka 6,4%
- Användare : Kvinnor, låg utbildning,
flerbarnsfamiljer, ej sysselsatta, utländsk
bakgrund, unga (25-29)

Det nationella sammanhanget

- Föräldraförsäkringen
- Flexibiliteten
- Barnomsorgen
- Arbetsmarknaden
- Övriga ersättningar
- Ekonomisk situation

3 Laura Hartman, Försäkringskassan

Reformer inom föräldraförsäkringen

- 1974 – Föräldraförsäkringen införs med lika rätt för både män och kvinnor
- 1995 – reservation av 30 föräldradagar till vardera föräldern (första pappamånaden)
- 2002 – reservation av 60 föräldradagar till vardera föräldern (andra pappamånaden)
- 2008 – jämställdhetsbonus till föräldrar som delar relativt lika på föräldrapenningdagarna. Regelförenklingar trädde i kraft 1 jan 2012.

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 1

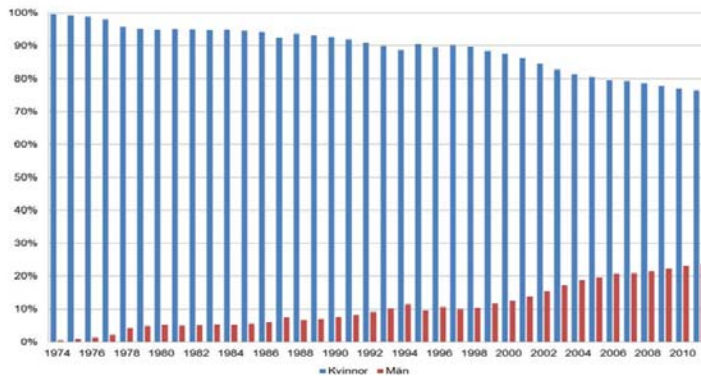
Föräldrapenningens fördelning mellan föräldrarna

- 1974 - män gavs rätt till föräldrapenning på samma villkor som kvinnor
- Syftar till ökad jämställdhet mellan könen
 - Kombinera arbetsliv och familjeliv
 - Aktivt och jämlikt ansvar för föräldraskapet
 - Barnets rätt till båda föräldrarna
- Positiva effekter – högt arbetskraftdeltagande för kvinnor och höga födelsetal

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 2

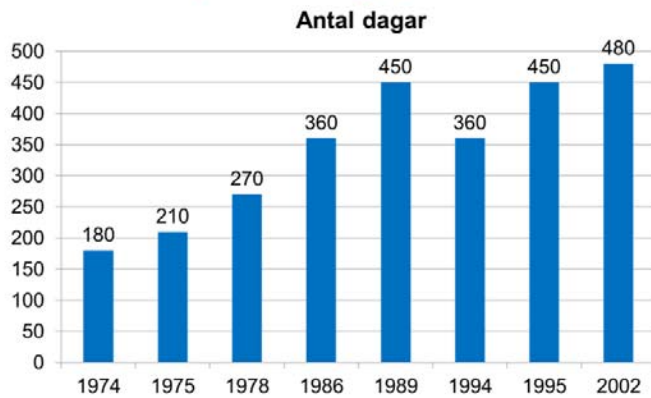
Andel (%) av utbetalade dagar med föräldrapenning, 1974-2011

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 3

Försäkringskassan

Antal dagar med föräldrapenning per barn

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 4

Försäkringskassan

Föräldrapenning under 2012

- 744 000 föräldrar tog ut föräldrapenning fördelat på 661 000 barn
- Utbetalt belopp 25,9 miljarder fördelat på 51 miljoner dagar med föräldrapenning.
- Dagersättningen för sjukpenninggrundande dagar var i genomsnitt 743 kronor för män och 614 kronor för kvinnor.

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 5

 Försäkringskassan

Utveckling av föräldrapenning

- **Första reserverade månaden**
 - Markant ökad andel *män* som använder försäkringen 1-30 dagar
 - Minskad andel kvinnor som använder försäkringen mer än ett år
- **Andra reserverade månaden**
 - Ökad andel *män* som använder 60-89 dagar av försäkringen
 - Marginellt minskat genomsnittligt användande för *kvinnor*
- **Jämställdhetsbonusen**
 - Någon synbar förändring på varken *mäns* eller *kvinnors* användande av försäkringen kunde inte påvisas efter 2008.

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 6

 Försäkringskassan

Jämställdhetsbonus 2012

- 219 miljoner utbetalades i jämställdhetsbonus
- 151 000 föräldrar (20 procent av föräldrar som ansökte om föräldrapenning)
- 80 000 barn (12 procent av barn som föräldrapenning utbetalats för)
- 2 700 kronor/barn

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 7

Antal uttagna föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå under barnets första 24 månader.

	Före	Efter	Skillnad
Första reserverade månaden			
Män	25,5	35,6	10,0
Kvinnor	320,0	295,2	-24,8
Andra reserverade månaden			
Män	41,5	47,8	6,3
Kvinnor	269,8	279,5	9,7
Jämställdhetsbonusen			
Män	57,9	56,3	-1,5
Kvinnor	286,4	283,5	-2,9

Statistiskt säkerställda skillnader mellan före- och eftergrupp på lägst 5 %-nivå är kursiverade. ISF rapport 2012:4, Ett jämställt uttag? Reformen inom föräldraförsäkringen.

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 8

Regelförenklingar av jämställdhetsbonus 2012

- Ansökan behövs ej längre – bonus utbetalas automatiskt
- Utbetalning av bonus är tydligare kopplad till uttag av föräldrapenning
- Arbets- & studievillkoret har slopats

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 9

Pågående studie av bonus...

- Uppdraget från regeringen: (redovisas feb 2014)
 - mäta föräldrars kunskap om den förenklade jämställdhetsbonusen
 - redovisa bonusens påverkan på uttag av föräldrapenning.
- Metod
 - Telefonenkätintervjuer med 1200 nyblivna föräldrar
 - Statistik föräldrapenninguttag för barn som uppnått 18 månaders ålder.

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 10

Vad svarar föräldrarna -preliminära resultat

- Låg kunskapsnivå om jämställdhetsbonusen
- Lägst kunskap har föräldrarna om maximal bonus, samt bonusbeloppet per dag.
- En stor andel anser att det är viktigt att män och kvinnor delar mer lika.
- Runt 90% tycker att det är mycket eller ganska bra att bonus finns för att uppmuntra till att dela mer lika, men bonusen har inte påverkat hur de delat på föräldrapenningen.

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 11

Försäkringskassan informerar

- Försäkringskassans webbplats primär kundkanal
- Informationen strukturerad för blivande/nyblivna föräldrar via webbplatsen
- Föräldrar använder och ger webbplatsen höga betyg

Presentation socialförsäkringsutskottet • Nov2013 • Sida 12

Sammanfattande preliminära resultat av kunskapsmätning

- Kunskapen om jämställdhetsbonusen är låg hos nyblivna föräldrar.
- Begränsad påverkan på beslut även om bonusen känd.
- Orsaker?
 - Ekonomiska incitament?
 - Behov av ytterligare information?
 - Svårt att planera och få överblick över uttag av båda föräldrarnas föräldrapenning?

4 Per Molander, Inspektionen för socialförsäkringen

Administrativa och ekonomiska åtgärder inom socialförsäkringen – exempel

Administrativa	Ekonomiska
Läkarintyg	Ersättningsnivåer
Informations-, avstämningsmöten	Karensdagar
Tidsgränser	Subventioner
Företagshälsovård	Sjuklön, medfinansiering
Pappamånad	Jämställdhetsbonus

Analyser av administrativa åtgärder

- Fördubblad period utan krav på läkarintyg ökade sjukfrånvaron med 6,6% (Hesselius m.fl. 2005)
- Kallelse till informationsmöte reducerade sjukskrivningslängd med 20 procent (Johansson & Lindahl 2010)
- Avstämningsmöten – osäker effekt (Engström m.fl. ISF 2011:17)
- Tidsgränser i rehabkedjan – viss effekt (Hägglund ISF 2010:1)
- Övergång till arbete inom arbetslöshetsförsäkringen nära tidsgränsen (Carling m.fl. 1996)
- Obligatorisk pappamånad (Duvander och Johansson ISF 2012:4, 2013:17)

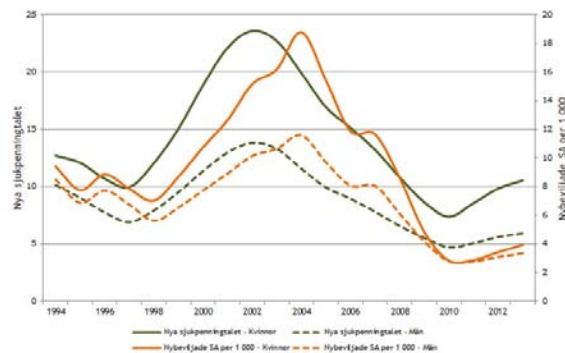

Analyser av ekonomiska åtgärder – exempel

- Ersättningsnivåer i sjukförsäkringen (Johansson och Palme 2005)
- Arbetslöshetsförsäkringen (Carling m.fl. 2001, Bennmarker m.fl. 2007)
- Pensioner och utträde ur arbetskraften: Gruber och Wise (1999)
- Jämställdhetsbonus (Duvander och Johansson ISF 2012:4, 2013:17)

isf

Utveckling av sjukpenning och SA 1994-2013

isf

Sammanfattning

- Både administrativa och ekonomiska åtgärder kan påverka hushållens agerande, men i begränsad omfattning.
- Administrativa åtgärder framstår generellt som mer verksamma.
- Variationerna i sjukskrivning och arbetslöshet är långt större än vad som kan förklaras av förändringar i regelverket.

isf

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2011/12
2011/12:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft – En uppföljning	
2011/12:RFR2	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om forsknings- och innovationsfrågor	
2011/12:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft	
2011/12:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets seminarium om en nordisk samekonvention	
2011/12:RFR5	NÄRINGSUTSKOTTET eHälsa – nytta och näring	
2011/12:RFR6	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Frågeinstituten som kontrollinstrument Volym 1 och 2	
2011/12:RFR7	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna utfrågning på temat Missbruks- och beroendevård – vem ska ansvara för vad? torsdagen den 24 november 2011	
2011/12:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg – En uppföljning	
2011/12:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 8 december 2011 om järnvägens vinterberedskap	
2011/12:RFR10	KULTURUTSKOTTET Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering	
2011/12:RFR11	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Kunskapsöversikt om nationella minoriteter	
2011/12:RFR12	UTBILDNINGSUTSKOTTET Rapporter från utbildningsutskottet Förstudie – utbildningsvetenskaplig forskning Breddad rekrytering till högskolan	
2011/12:RFR13	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av undantag från normalskattesatsen för mervärdesskatt	
2011/12:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter	
2011/12:RFR15	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Arbetsmarknadspolitik i kommunerna Del 1 Offentligt seminarium Del 2 Kunskapsöversikt	
2011/12:RFR16	NÄRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om life science-industrins framtid i Sverige	

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2012/13
2012/13:RFR1	FINANSUTSKOTTET Statlig styrning och ansvarsutkrävande	
2012/13:RFR2	FINANSUTSKOTTET Utfrågningsprotokoll EU, euron och krisen	
2012/13:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter	
2012/13:RFR4	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET OCH NÄRINGSUTSKOTTET Uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet	
2012/13:RFR5	FÖRSVARsutskottet FöU Forskning och utveckling inom försvarsutskottets ansvarsområde	
2012/13:RFR6	CIVILUTSKOTTET Kontraheringsplikt vid tecknandet av barnförsäkringar	
2012/13:RFR7	KU, FiU, KrU, UbU, MJU och NU Öppet seminarium om riksdagens mål- och resultatstyrning: vilka mål, vilka resultat?	
2012/13:RFR8	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om gymnasiereformen	
2012/13:RFR9	UTBILDNINGSUTSKOTTET Förstudier om – Förskolan – Utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande	
2012/13:RFR10	UTBILDNINGSUTSKOTTET Hur kan ny kunskap komma till bättre användning i skolan	
2012/13:RFR11	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna seminarium om folkhälsofrågor onsdagen den 27 mars 2013	
2012/13:RFR12	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Mogen eller övermogen? – arbetsmarknadsutskottets offentliga seminarium om erfaren arbetskraft	
2012/13:RFR13	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om sjöfartens kapacitetsmöjligheter	
2012/13:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om flygtrafikledningstjänsten – har vi landat i den bästa lösningen?	
2012/13:RFR15	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om oredlighet i livsmedelskedjan	
2012/13:RFR16	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om hur ny kunskap bättre ska kunna komma till användning i skolan	
2012/13:RFR17	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om en fossiloberoende fordonsflotta	

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2013/14
2013/14:RFR1	SOCIALUTSKOTTET Etisk bedömning av nya metoder i vården – en uppföljning av landstingens och statens insatser	
2013/14:RFR2	KULTURUTSKOTTET Uppföljning av regeringens resultatredovisning för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	
2013/14:RFR3	KULTURUTSKOTTET En bok är en bok är en bok? – en fördjupningsstudie av e-böckerna i dag	
2013/14:RFR4	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning om funktionshindersperspektiv i kulturarvet	
2013/14:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Hela resan hela året! – En uppföljning av transportsystemets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning	
2013/14:RFR6	FINANSUTSKOTTET Finansutskottets offentliga utfrågning om ändring av riksdagens beslut om höjd nedre skiktgräns för statlig inkomstskatt	
2013/14:RFR7	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2013	
2013/14:RFR8	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Ett förlängt arbetsliv – forskning om arbetstagarnas och arbetsmark- nadens förutsättningar	